

УДК 343.98

Халілев Руслан Амдійович
доктор юридичних наук, професор
Легеза Лариса Анатоліївна
кандидат юридичних наук, адвокат, м. Львів

СПІРНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЕКСГУМАЦІЇ ТРУПА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Анотація. У науковій статті розглядаються спірні питання процесуальної регламентації, що пов'язані із ексгумацією трупа, як процесуальною слідчою (розшуковою) дією в кримінальному провадженні. На ґрунті вивчення матеріалів процесуальної практики, думок науковців та практичних працівників різних країн здійснено комплексний науковий аналіз проблем проведення ексгумації трупа у кримінальному провадженні. На основі аналізу норм чинного Кримінального процесуального кодексу України та думок вчених акцентовано увагу на існуючих проблемах законодавчої регламентації всіх аспектів ексгумації трупа та запропоновано низку новел до чинного Кримінального процесуального кодексу України щодо підстав та приводів проведення ексгумації, обов'язків слідчого, подальших слідчих (розшукових) дій, фіксації здійснення ексгумації, повторного поховання трупа і відновлення пошкоджених, зруйнованих або втрачених реквізитів могили. Зроблено висновок, що ексгумація трупа є слідчою (розшуковою) дією, яка полягає в регламентованій кримінально-процесуальним законом специфічній процедурі її здійснення.

Ключові слова: слідчі (розшукові) дії, докази, ексгумація трупа, огляд трупа, процесуальні дії, експертиза.

Постановка проблеми. Повне, всебічне та об'єктивне дослідження всіх обставин справи в кримінальному провадженні та ефективна діяльність правоохоронних органів щодо розслідування злочинів досягаються за допомогою проведення слідчих (розшукових) дій. З теоретичної точки зору доцільно з'ясувати чи ексгумація трупа є фактично процесуальною дією, та яке місце вона займає у системі слідчих (розшукових) дій.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Слідчі та інші процесуальні дії передбачені Кримінально-процесуальним кодексом України (далі – КПК України) є основним та важливим інститутом, спрямованим на розкриття злочинів. Питання проведення слідчих дій, що пов'язані із ексгумацією трупа були предметом дослідження багатьох науковців, зокрема таки, як: А. А. Благодир, В. М. Биков, О. В. Батюк, В. П. Бахіна, О. В. Войтов, А. В. Іщенко, Н. С. Карпова, М. Й. Кулик, О. Л. Кобилянський, М. С. Строгович, В. М. Тертишник, Н. А. Натура, П. В. Цимбал, С. А. Шейфер та інші.

Метою наукового дослідження є комплексний науковий аналіз проблем проведення ексгумації трупа у кримінальному провадженні.

У кримінально-процесуальній і криміналістичній літературі правові, тактичні та організаційні питання ексгумації до теперішнього часу залишаються маловивченими.

Виклад основних положень. Одна з найбільш важливих аспектів досліджуваної проблеми – це кримінальної процесуальної регламентації ексгумації, в якій повинні бути визначені наступні найбільш важливі елементи, що формують її

як слідчу дію: поняття ексгумації, приводи і підстави, що обумовлюють законність проведення ексгумації, цілі ексгумації, її учасники та присутні особи, процесуальне оформлення її результатів.

Для того щоб з'ясувати питання, чи належить ексгумація трупа до слідчих (розшукових) дій, необхідно дослідити поняття «слідча (розшукова) дія», визначити загальні ознаки усіх слідчих розшукових дій і встановити відповідність ексгумації таким ознакам.

Законодавче визначення слідчих дій містить КПК України (ред. від 25.11.2021 р.). Так, згідно ст.223 слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [1].

У чинному КПК України слідчі (розшукові) дії встановлені главою 20. До слідчих розшукових дій належить:

- допит;
- пред'явлення особи для впізнання (речей, особи, трупа);
- проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- обшук (житла чи іншого володіння особи);
- огляд (місцевості, приміщень, речей, документів, трупа, огляд трупа пов'язаний з ексгумацією);
- слідчий експеримент;
- освідування особи;
- призначення експертизи.

Очевидно, що пов'язані ці процесуальні дії одним спільним завданням – збирання та перевірка

отриманих доказів. З цього випливають ознаки слідчих (розшукових) дій, а саме: процесуальна форма, процесуальний порядок отримання доказової інформації щодо конкретного кримінального провадження, перевірка вже отриманих доказів.

Процесуалісти здебільшого розглядають ексгумацію, як процесуальну дію, пов'язану із вийманням трупа з відомого місця поховання з метою його судово-медичного дослідження, а також у тих випадках, коли первинне судово-медичне дослідження цього трупа було проведене неповно або виникли нові обставини, які необхідні для перевірки кримінального правопорушення шляхом дослідження раніше похованого трупа [7, с. 5]. О. В. Войтов також вірно зазначив, що оскільки ексгумація проводиться з дозволу суду та з санкції прокурора, то можна зробити висновок, що ексгумацію слід розглядати як слідчу дію [4, с. 29-30].

Очевидним недоліком сучасного кримінально-процесуального законодавства є відсутність юридичного тлумачення поняття ексгумації у ст.239 КПК України. Слово «ексгумація» буквально перекладається «із землі» (від лат. exhumatio: ex-з, gumus-грунт, земля).

Доцільно зауважити, що КПК України від 28.12.1960 р. взагалі не виділяв ексгумацію в якості окремої слідчої дії, вважаючи її допоміжною дією для проведення огляду трупа. Законодавець лише згадував про неї у ч. 2 ст. 192 КПК України – «Коли виникне необхідність ексгумації трупа, слідчий складає про це постанову, яку затверджує прокурор. Труп виймається з місця поховання в присутності слідчого, судово-медичного експерта та двох понятих, про що складається протокол, який підписують усі зазначені особи» [2]. У чинному КПК України дана слідча дія хоч і називається «ексгумацією», але чомусь наводиться в рамках статті з огляду трупа (ст. 239 КПК України «Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією»).

Між тим, як вірно вказано в науковій літературі, ексгумація являє собою виймання трупа з місця його поховання з метою огляду його і об'єктів, що знаходяться при ньому, труни і могили, а також проведення інших слідчих дій для перевірки наявних і встановлення нових доказів [11, с. 86]. Тобто місцями поховання можуть бути не тільки могили в землі, але й інші місця поховання (склепи гробниць, стіни і ніші, місця зберігання урн з прахом кремованих трупів, водойми і т. ін.).

Докладна класифікація обставин і підстав ексгумацій була детально розроблена і запропонована О.Х. Поркшеяном.

Вона включає:

1. Офіційно дозволені (правомірні) ексгумації трупів:

- а) з судово-медичними цілями – ексгумації, що проводяться слідчими (судовими) органами у зв'язку з розслідуванням (судовим розглядом) у кримінальній справі;
- б) у зв'язку з перенесенням кладовища з одного місця на інше;

- в) у зв'язку з перенесенням трупа з одного кладовища на інше;
  - г) з метою впізнання особи похованого трупа (випадки, не пов'язані з розслідуванням злочинів і розшуком особи);
  - д) з науковими та історичними цілями.
2. Випадкові ексгумації трупів:
- а) випадкове виявлення похованого трупа при землерійних або будівельних роботах (при розбиранні старих будівель та ін).
3. Злочинні (неправомірні) ексгумації трупів:
- а) з метою мародерства;
  - б) з метою задоволення статевої потреби (некрофілія);
  - в) з метою наруги над трупом;
  - г) з метою отримання викупу, а також з релігійних чи інших фанатичних мотивів [9, с. 63-64].

Очевидним є необхідність юридичного тлумачення поняття ексгумації як окремої слідчої (розшукової дії) у ст.239 КПК України, частину 1 якої доцільно викласти наступним чином:

«1. Ексгумація трупа – це слідча (розшукова) дія з виймання трупа з відомого місця поховання в землі чи в іншому місці з метою його судово-медичного дослідження, огляду об'єктів, що знаходяться при ньому, труни і могили, проведення інших слідчих дій для перевірки наявних і встановлення нових доказів, а також у тих випадках, коли первинне судово-медичне дослідження цього трупа було проведене неповно або виникли нові обставини для перевірки обставин кримінального правопорушення шляхом дослідження раніше похованого трупа».

В науковій літературі деякі автори визначають, що поняття ексгумації в кримінально-процесуальному сенсі має більш широке значення. В цьому можна погодитися з думкою А.Є. Крігера [5] і визначити, що ексгумація трупа є слідчою (розшуковою) дією, яка входить до системи слідчих (розшукових) дій, полягає в регламентованій кримінально-процесуальним законом специфічній процедурі викопування, виймання, впізнання трупа людини (її останків або частин) з одночасним його оглядом у місці поховання з подальшим захороненням з метою встановлення нових доказів, перевірки та уточнення наявних, а також, з урахуванням отриманих результатів і у разі необхідності, для пізнання інших обставин справи в ході подальшого пред'явлення трупа для впізнання та (або) його експертного дослідження.

Що стосується цілей зазначеної ексгумації, то доречно звернутися до точки зору авторів науково-практичного коментаря КПК, які цілі ексгумації визначають наступним чином: пред'явлення для впізнання; огляд (первинний, повторний); проведення експертизи (первинної, повторної, додаткової), отримати зразки для експертизи, переконатися, що труп знаходиться у місці поховання [8, с. 610]. Фахівці різних країн виділяють наступні цілі ексгумації: отримання нових доказів; перевірка та уточнення вже наявних; забезпечення пізнання інших обставин справи іншими засобами і прикладами в ході подальшого

пред'явлення трупа для впізнання і його експертного дослідження [10].

Для повного аналізу ст.239 КПК України доцільно також проаналізувати процесуальний порядок здійснення ексгумації трупа. Так, ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора. Ексгумації підлягають як трупи, яким робили розтин, так і трупи, яким його не зроблено, з метою виключення насильницької смерті, чи впізнання трупа невідомої особи, з метою створення належних умов для подальшого проведення огляду трупа, пред'явлення його для впізнання, експертного дослідження чи інших процесуальних дій. Труп виймається з місця поховання в присутності судово-медичного експерта та оглядається з дотриманням правил ст. 238 КПК України (огляд трупа).

Іноді можуть бути присутні при ексгумації близькі родичі покійного чи підозрюваного на цвинтарі, в місці захоронення чи приховання трупа [6, с. 154].

У своєму дослідженні Ю. П. Аленін називає ексгумацію самостійною слідчою дією і детально описує дії слідчого під час проведення ексгумації трупа та під час фіксування її результатів [3, с. 214].

Слід звернути увагу на роль судово-медичного експерта при проведенні ексгумації. Представляється, що судово-медичний експерт є важливим суб'єктом при здійсненні ексгумації, по-перше, він має спеціальні знання які необхідні для здійснення подальшого дослідження трупа, по-друге, експерт може бути залучений з метою вилучення необхідних об'єктів для дослідження та інше.

На наш погляд, не менш важливим є і те, що розглядаючи сутність ексгумації, не слід виключати пізнавальний характер цієї слідчої дії, яка проводиться з метою огляду трупа або його впізнання, а також коли у слідчого виникли сумніви або нові питання, на які можна відповісти лише після додаткового дослідження трупа, коли до поховання не була проведена судово-медична експертиза або висновок експерта суперечить матеріалам кримінального провадження і треба провести додаткову чи повторну експертизу, для детальнішого огляду і опису одягу, вилучення речових доказів, коли необхідно провести ідентифікацію слідів ніг, рук, пальців тощо. І ці дії охоплюють не тільки викопування трупа і його огляд, а й огляд місця поховання, стан ґрунту могили, стан труни тощо. Тобто ексгумація це спеціфічний огляд, для якого законом передбачена спеціальна процедура і яку не можна ототожнювати з впізнанням, яке є іншою слідчою дією.

Вважаємо, що ексгумація трупа відповідає ознакам, які притаманні слідчим (розшуковим) діям, а саме: її проведення можливе лише після внесення відомостей до Єдиного державного реєстру судових рішень, процедура її проведення процесуально визначена, ексгумація здійснюється на підставі постанови прокурора, є пізнавальною процесуальною дією, проводиться з метою одержання нових доказів або ж перевірки раніше отриманих, коли виникли сумніви або нові питання.

Цілком доцільно зауважити, що існує ряд досить важливих положень, які не знайшли належного відображення в КПК України:

- вказівка на обов'язок слідчого оглянути не тільки ексгумований труп, а й труну, могилу з фіксацією ходу цього процесу і його результатів у протоколі слідчої дії;
- перелік можливих подальших слідчих дій, пов'язаних з ексгумованим трупом;
- вказівка на обов'язковість проведення в процесі ексгумації фото- та (або) відеозапису, а також, у разі необхідності, складання додаткових документів (планів, схем, замальовок), як засобів фіксації окремих обставин даної слідчої дії.

В законі (ч.6 ст.239 КПК України ці дії не визначені обов'язковими – «До протоколу додаються матеріали вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, плани і схеми, графічні зображення, відбитки та зліпки»).

Особливу увагу хочеться звернути на момент закінчення ексгумації, коли розглядаються питання повторного поховання трупа і відновлення пошкоджених, зруйнованих або втрачених реквізитів могили.

В ч.2 ст.239 УПК України зазначено: «Після проведення ексгумації і необхідних досліджень поховання здійснюється в тому самому місці з приведенням могили в попередній стан», тобто процесуально не закріплений механізм повторного поховання трупа, у статті 239 КПК України відсутні вказівки на те, хто саме має право і хто зобов'язаний бути присутнім при повторному похованні трупа.

На даний час залишається не вирішеним питання про необхідність в отриманні дозволу членів сім'ї чи близьких родичів для проведення ексгумації трупа. Чинний КПК не дає відповіді на таке питання, що робить норму не досконалою. Також слід врахувати випадки, коли члени сім'ї чи близькі родичі померлого відмовляють у наданні дозволу на проведення ексгумації.

Вважаємо, що під час винесення постанови прокурором щодо проведення ексгумації трупа, треба надати таку постанову для ознайомлення членам сім'ї чи близьким родичам померлої особи, які в свою чергу мають письмово викласти у постанові свою думку щодо надання дозволу або ж свої заперечення. За відсутності їх дозволу щодо ексгумації трупа прокурору необхідно звернутись до суду (до слідчого судді) із клопотанням про проведення ексгумації без дозволу із письмовим підтвердженням відсутності такої згоди.

Виходячи з вищезазначеного, пропонуємо наступну нормативну регламентацію слідчої (розшукової) дії – ексгумації трупа наступним чином:

«Стаття 239. Ексгумація трупа»

1. Ексгумація трупа – це слідча (розшукова) дія з виймання трупа з відомого місця поховання в землі чи в іншому місці з метою його судово-медичного дослідження, огляду об'єктів, що знаходяться при ньому, труни і могили, проведення інших слідчих дій для перевірки наявних і встановлення нових доказів, а також у тих випадках, коли первинне судово-медичне дослідження цього трупа було проведене не повно або виникли

нові обставини для перевірки обставин кримінального правопорушення шляхом дослідження раніше похованого трупа».

2. Ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора, про що повідомляються близькі родичі або родичі покійного. Постанова обов'язкова для органів місцевого самоврядування відповідного місця поховання. У разі, якщо близькі родичі або родичі покійного заперечують проти ексгумації, дозвіл на її проведення видається слідчим суддею за клопотанням прокурора. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування.

3. Труп виймається з місця поховання за присутності судово-медичного експерта та оглядається з додержанням правил статті 238 цього Кодексу. Після проведення ексгумації і необхідних досліджень поховання здійснюється в тому самому місці з приведенням могили в попередній стан.

4. Під час ексгумації судово-медичним експертом можуть бути вилучені зразки тканини і органів або частини трупа, необхідні для проведення експертних досліджень.

5. У разі необхідності труп може бути доставлений до відповідного експертного закладу для проведення експертизи.

6. Під час ексгумації трупа з поховання можуть бути вилучені речі, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення.

7. Невпізнані трупи підлягають обов'язковому фотографуванню та дактилоскопуванню.

8. Про проведену слідчу (розшукову) дію складається протокол, у якому зазначається все, що було виявлено, у тій послідовності, в якій це відбувалося, і в тому вигляді, у якому спостерігалось під час проведення слідчої (розшукової) дії. Якщо при ексгумації вилучалися речі та об'єкти для досліджень, про це зазначається в протоколі. До протоколу додаються матеріали вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, плани і схеми, графічні зображення, відбитки та зліпки.

9. Витрати, пов'язані з ексгумацією та подальшим похованням трупа, відшкодовуються родичам покійного в порядку, встановленому главою 8 цього Кодексу».

Враховуючі світову думку до морально-правових проблем ексгумації та подальшого захоронення трупа [12; 13], вважаємо доцільним нормативно регламентувати й інші питання, пов'язані з проведенням ексгумації як слідчої (розшукової) дії і доповнити КПК України статтями: 239.1-239.3:

«Стаття 239.1. Підстави і приводи ексгумування трупа

1. Ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора.

2. Підставами для проведення ексгумації трупа є:

- 1) заяви, скарги родичів померлого, які викликають підозру про вбивство;
- 2) впізнання похованої особи, як невідомої;
- 3) підозра про насильницьку смерть особи, яка загинула раптово та не проводився розтин щодо неї;

- 4) сумніви в дійсній причині смерті особи (за нововиявленими обставинами);
- 5) різні за змістом результати проведених експертиз матеріалів справи;
- 6) з'ясування нових обставин справи;
- 7) зв'язок причин смерті з отриманою незадоволюючою травмою;
- 8) виявлення трупа чи його останків, захороненого з метою приховання злочину;
- 9) неправильне лікування, догляд за померлим;
- 10) потрібно встановити інші обставини, що мають істотне значення для справи.

3. У разі якщо близькі родичі або родичі покійного заперечують проти ексгумації, ексгумація проводиться з дозволу слідчого судді. Про проведення ексгумації повідомляється один з близьких родичів або родичі померлого.

4. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування.

Стаття 239.2 Порядок проведення ексгумації

1. Ексгумація проводиться органами місцевого самоврядування місця поховання в присутності спеціаліста в галузі судової медицини з попереднім повідомленням органом досудового розслідування місцевої санітарно-епідеміологічної служби.

2. При проведенні ексгумації бере участь слідчий, дізнавач.

3. Впізнання і огляд трупа людини, отримання зразків можуть бути зроблені на місці ексгумації.

4. Після ексгумації труп, останки трупа, або його частини, можуть бути доставлені в медичну організацію для проведення інших досліджень.

5. Органи дізнання зобов'язані сприяти особі, яка здійснює досудове розслідування, у проведенні ексгумації.

6. Хід і результати ексгумації відображаються в протоколі, який складається з дотриманням вимог 104 КПК України.

Стаття 239.3 Поховання трупа

1. Поховання трупа людини (його останків або частин) після ексгумації та подальших процесуальних дій здійснюється органами місцевого самоврядування місця поховання в присутності слідчого, дізнавача, родичів. Про поховання трупа або його останків складається протокол.

2. Поховання трупа людини (його останків або частин) після ексгумації проводиться за рахунок коштів органами місцевого самоврядування місця поховання.»

Висновки. Таким чином, ексгумація трупа є слідчою (розшуковою) дією, входить до системи слідчих (розшукових) дій, полягає в регламентованій кримінально-процесуальним законом специфічній процедурі викопування, виймання, впізнання трупа людини (його останків або частин) з одночасним його оглядом у місці поховання з подальшим захороненням з метою встановлення нових доказів, перевірки та уточнення наявних, а також, з урахуванням отриманих результатів і у разі необхідності, забезпечення встановлення інших обставин справи в ході подальшого пред'явлення трупа для впізнання і (або) його експертного дослідження.

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651-VI (редакція від 05.01.2022) // Відомості Верховної Ради України. 2013. №9-10, №11-12, №13. Ст. 88. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z600001.html.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України. Кодекс введено в дію з 1 квітня 1961 року Законом Української РСР від 28 грудня 1960 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z600001.html.
3. Аленин Ю.П. Процессуальные особенности производства следственных действий К-д. Центрально-Украинское издательство, 2002. 264 с.
4. Войтов О.В. Слідчі дії, що проводяться з дозволу суду та санкції прокурора: дис. ... канд. юрид.наук: 12.00.09. / О. В. Войтов. Донецьк, 2012. 210 с.
5. Эксгумация в системе следственных действий: учебное пособие / А.Е. Кригер; М-во внутрен. дел Рос. Федерации, Барнаул. юрид. ин-т. Барнаул: БЮИ, 2014. 94 с.
6. Кулик М.И. Процессуальный порядок і тактика ексгумації трупа у кримінальному судочинстві України (на матеріалах МВС України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2012. 199 с.
7. Натура Д.А. Эксгумация: понятие, процессуальная регламентация. Вестник криминалистики; отв. ред. А.Г.Филиппов. Вуп. 4(8). М.: Спарк, 2003.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т., Т.1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. Ред. В.Я. Тація. Харків: Право, 2012. 768с.
9. Поркшеян О.Х. Эксгумация трупов (классификация поводов) // Актуальное вопросу судебной медицины и криминалистики. Л., 1966. Вуп. 49. С. 63-64.
10. What Happens When a Body Is Exhumed for a Criminal Investigation? published: february 19, 2020 TRUE CRIME BLOG: STORIES & NEWS. URL: <https://www.aetv.com/real-crime/exhuming-bodies-from-the-grave-criminal-investig>.
11. Тангриева В.Н. Эксгумация, как пример амбивалентности в уголовно-процессуальном праве. / Актуальное проблему предварительного расследования: сборник научных статей по итогам всероссийской научно-практической конференции/под ред. С.А. Грачева. Н.Новгород, 2016. 186с.
12. Steven Gallagher Protecting the Dead: Exhumation and the Ministry of Justice, [2008] 5. Web JCLI URL: <http://webjcli.ncl.ac.uk/2008/issue5/gallagher5.htm>
13. Syarifah Hidayah Fatriah Medicolegal Aspects and Examination Techniques in Exhumation Cases with Alleged Human Rights Violation, [2012], Journal of Forensic Sciences & Criminal Investigation. Published: May 25, 2018. DOI: 10.19080/JFSCI.2018.09.555754.

References

1. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] vid 13.04.2012 №4651-VI (redaktsiya vid 05.01.2022) // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. 2013. №9-10, №11-12, №13. St. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukr.].
2. Kryminal'no-protsesual'nyy kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. Kodeks vvedeno v diyu z 1 kvitnya 1961 roku Zakonom Ukrainy'skoyi RSR vid 28 hrudnya 1960 roku. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z600001.html. [in Ukr.].
3. Alenyn YU.P. (2002) Protssesual'nye osobennosti proyzvodstva sledstvennykh deystvy [Procedural features of the production of investigative actions]. K-d. Tsentral'no-Ukraynskoe yzdatel'stvo. 264 s. [in Ukr.].
4. Voytov, O.V. (2012) Slidchi diyi, shcho provodyat'sya z dozvolu sudu ta sanktsiyi prokurora [Investigative actions carried out with the permission of the court and the sanction of the prosecutor]: dys. ... kand.yuryd.nauk: 12.00.09. Donets'k, 2012. 210 s. [in Ukr.].
5. Éks-humatsyya v systeme sledstvennykh deystvy: uchebnoe posoby [Exhumation in the system of investigative actions] / A.E. Kryher; M-vo vnutren. del Ros. Federatsyy, Barnaul. yuryd. ynt. Barnaul: BYUY, 2014. 94 s. [in Ukr.].
6. Kulyk, M.Y. (2012) Protssesual'nyy poryadok i taktyka eks-humatsiyi trupa u kryminal'nomu sudochynstvi Ukrainy (na materialakh MVS Ukrainy) [Procedural order and tactics of exhumation of a corpse in criminal proceedings of Ukraine (on materials of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine)]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. K., 2012. 199 s. [in Ukr.].
7. Natura, D.A. (2003) Éks-humatsyya: ponyaty, protsessual'naya rehlamentatsyya. Vestnyk krymynalystyky [Exhumation: concept, procedural regulation]; отв. red. A.H.Fylyppov. Vyp. 4(8). M.: Spark. [in Russ.].
8. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyy komentar[Criminal Procedure Code of Ukraine. Scientific and practical commentary]: u 2 t., T.1 / O.M. Bandurka, YE.M. Blazhivs'kyy, YE.P. Burdol' ta in.; za zah. Red. VYA. Tatsiya. Kharkiv: Pravo, 2012. 768s. [in Ukr.].
9. Porksheyan, O.KH. (1966) Ékshumatsyya trupov (klassyfykatsyya povodov) [Exhumation of corpses (classification of reasons)] // Aktual'nye voprosy sudebnoy medytyny y krymynalystyky. L., 1966. Vyp. 49. S. 63-64. [in Russ.].
10. What Happens When a Body Is Exhumed for a Criminal Investigation? published: february 19, 2020 TRUE CRIME BLOG: STORIES & NEWS. URL: <https://www.aetv.com/real-crime/exhuming-bodies-from-the-grave-criminal-investig>

- bodies-from-the-grave-criminal-investig. [in Eng.].
11. Tanhryeva, V.N. (2016) Ékshumatsyya, kak prymer ambyvalentnosti v uholovno-protsessual'nom prave [Exhumation as an example of ambivalence in criminal procedure law]. 'Aktual'nye problemy predvarytel'noho rassledovaniya: sbornik nauchnykh statey po ytoham vsrossyyskoy nauchno-praktycheskoy konferentsyy/pod red. S.A. Hracheva. N.Novhorod, 2016. 186s. [in Russ.].
12. Steven Gallagher Protecting the Dead: Exhumation and the Ministry of Justice, [2008] 5. Web JCLI URL: <http://webjcli.ncl.ac.uk/2008/issue5/gallagher5.htm> [in Eng.].
13. Syarifah Hidayah Fatriah Medicolegal Aspects and Examination Techniques in Exhumation Cases with Alleged Human Rights Violation, [2012], Journal of Forensic Sciences & Criminal Investigation. Published: May 25, 2018. DOI: 10.19080/JFSCI.2018.09.555754. [in Eng.].

Khalilev Ruslan
Legeza Larisa

CONTROVERSIAL ISSUES OF THE PROCEDURAL REGULATIONS OF THE EXHUMATION OF THE BODY IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS OF UKRAINE

Abstract. The scientific article deals with controversial issues of procedural regulations related to the exhumation of a corpse as a procedural investigative (search) action in criminal proceedings. On the basis of studying the materials of procedural practice, opinions of scientists and practitioners of different countries, a comprehensive scientific analysis of the problems of exhumation of the corpse in criminal proceedings. Based on the analysis of the current Criminal Procedure Code of Ukraine and the opinions of scientists focused on the existing problems of legislative regulation of all aspects of exhumation of the corpse and proposed a number of novelties to the current Criminal Procedure Code of Ukraine on the grounds and grounds for exhumation, actions, fixing the exhumation, re-burial of the corpse and restoration of damaged, destroyed or lost details of the grave. It is concluded that the exhumation of a corpse is an investigative (search) action, which consists in a specific procedure for its implementation regulated by the criminal procedure law.

Key words: investigative (search) actions, evidence, exhumation of a corpse, examination of a corpse, procedural actions, examination.